

XVI. PÜSPÖKI JELENTÉS

1937. november 18.

Ravaszi László Werner Adolf Vilmos zirci cisztercita apáttal 1937 augusztusában –
„Másnap a Lelkészegyesület vezetőségével meglátogattuk a ciszterciták
zirci apátságát.”

Nagyméltóságú Főgondnok Úr!
Főtiszteletű Egyházkerületi Közgyűlés!

Fábián Mihály őszödi lelkipásztor ezt írja a Dunamelléki Református Egyházkerület történetében, amelyet néhai Tormássy János szuperintendens latinnyelvű kéziratából fordított: „egyházkerületünk 1838. május 7–11-ig Nagykőrösön tartott gyűlésének jegyzőkönyve 24-ik számi alatti végzése értelmében, a Dunántúli Egyházkerületnek az 1837-iki konvent elébe terjesztett kérésére azt a határozatot hozta, hogy egyházkerületünk Dunáninenni címe ezentúl mindenkor Dunamellékinek neveztessek”. Most van tehát száz esztendeje annak, hogy a Dunamelléki Egyházkerületet ez a név jegyzi. Azóta sok püspöki jelentés hangzott el a Főtiszteletű Egyházkerület színe előtt. Magam is sokszor arra gondolok, vajjon nem unalmas-e már hallgatni évenként az egészen azonos formák szerint megújuló püspöki jelentéseket? De vigasztalom magam azzal, hogy az ilyen jelentések hasonlóak a nagy folyamok hajóihoz. Aki a parton ül s nincs köze a csendesen lefelé úszó vízi palotákhoz, nem sok változatosságot talál a csendesen, egyhangúan, igénytelenül érkező hajókban; de arra, aki egy kedves vendéget, vagy drága kincsét vár, nagy esemény a szürke dereglye, valamint arra is, akitől életének egyik kedves darabja búcsúzik el a távozó hajón. Mi mindnyájan, a Dunamelléki Egyházkerület alkotó tagjai, az évenként megérkező jelentések egyhangú, szürke dereglyéiben egyházunk eredményeit, csalódásait, nagy alkalmait és nagy mulasztásait szemléljük. Ugyanakkor bennük életünk egyik eleven darabjától búcsúzunk, mely viszszavonhatatlanul viszi az alkonyi ködök függőnye mögé küzdelmeinket, álmainkat, eltűnt ifjúságunkat, elfogyó életünket.

Halottak

Elöl a halottak érkeznek. Nem idői sorrendben búcsúzunk tőlük, amikor néma tisztelegéssel tekintünk még egyszer vitéz *Horthy István* lovassági tábornok koporsója után. Mint az államfő testvérbátyja, egykor a Tiszántúli Egyházkerület egyhangúan választott főgondnoka, mint a legelső magyar lovas ember, mindnyájunk szívéhez nagyon közelállott. Eltávoztával mindnyájan szegényebbek lettünk, csak az időtálló magyar egyéniségek gyűjteménye szaporodott meg egy tiszta, erős képpel: a magyar virtus egyik nemes és rokonszenves megtestesítőjével.

Gróf Ráday Gedeon solti egyházmegyei gondnok és egyházkerületi tanácsbíró elhunytával eltűnt egyházi életünk mezejéről az utolsó Ráday. Különösen a Dunamellék ezzel a névvel nagyon erősen össze volt forrva. Ráday Pál egész emberöltőjének legkülönbözőbb református magyarja, s egyetemesen elismert vezére volt. Hitbuzgóságban, bölcsességben, önfeláldozásban, bőkezűségben, példaadásban a legértékesebbek közül való, amit a magyar kálvinizmus ezen a földön termelt. Az utolsó Ráday, a nagy Rádaynak testi arcvonásait örökölte; lelki arcvonásai közül a kötelességtudást, bátorságot, lovagias gondolkozást, hatalmasoktól és tömegektől való függetlenséget. Mindig több volt, mint aminek látszott, sohasem lett az, amivé lehetett volna, mégis, akárhonnán nézzük, alakja komoly, súlyos, rokonszenves; kidőlte fájón tátongó ürességet hagyott maga után.

Elköltözött legöregebb tanácsbíránk: *Darányi Gyula* is, néhai nagy fő gondnokunknak legifjabb testvére. Lobbanó, hirtelen hevülő, őszintén lelkesedő kedélyhez mértéktartó és óvatos bölcsesség járult, s e két ellentétes és ritkán békülő adományt kiegészítette a kötelesség vállalásában és a kötelesség teljesítésében az a feltétlen odaadás, amely Darányi Gyula és néhai főgondnokunk édesapjától különös örökségképpen szállt alá maradékaira.

Sáfár Béla robusztus testű, hatalmas hangú, lobogó vérmérsékletű ember volt, akiről azt lehetett

volna hinni, hogy mennykövekkel kockázik, pedig nála szelídebb lélek, melegebb szív, érzelmesebb kedély el sem képzelhető. Oroszlán külső alatt bárány lélek, a fészekrakó és hazaszálló fecske hűségével és a búzavetések felett magasságokban ujjongó pacsirta vidámságával.

A közélet porondján kívül, csendes nyugalomban borították az elmúlás szemfedőjét *Szalay Ferenc* nyugalmazott lelkész, egykori baranyai esperes kedves alakjára. Elbúcsúztunk tőle, mikor itthagya a munkát, de fájó szívvel gondolunk rá, hogy még tovább költözött az égi mezőkre. Elvonulnak előtünk az elmúlt közigazgatási évnek halott lelkipásztorai: *Pataky Dezső, Barsy Zoltán, Pálffy Gábor, Olasz Sándor, Óry Lajos, Károssy Gyula*. Mindenik más, mindenik külön sors, külön tanúság, külön lélek, de egyek velünk a szolgálat ígájában s közös ígéretnek boldog reménységében.

Az egész magyar protestantizmus gyászolt *dr. Gedaly Henrik* tiszai evangélikus püspök ravatalánál. Egyházának szolgálatban legidősebb püspöke, minden közéleti dísznek hordozója. Hatalmas erejével, bölcs és határozott vezéri képességével még sokáig irányíthatta volna egyháza hajóját. Mint ahogy életében a miénk is volt, halálában mi is siratjuk saját veszteségünket.

Túl a határon *Ágoston Sándor* jugoszláviai püspökre gondolunk testvéri szeretettel, ki hűséges hitvestársát, az ottani magyarságnak lélekben, szolgálatban és szenvedésben első asszonyát siratja. Mi is kegyelettel áldjuk annak az emléket, akinek egész élete áldás volt.

A magyar reformátusság, s ebben a Dunamelléki Egyházkerület leteszi koszorúját a magyarországi vasárnapi iskolai mozgalom ősz mesterének *id. Vidor Jánosnak* ravatalára. Nagy példaadás az ő élete. Életét senki nála hívebben nem tékozolta, teljesebben fel nem olvadt szolgálatban, alázatosságban senki nem volt nagyobb nála és szeretetben senki igazabb.

Búcsúzás

A somogyi egyházmegye jegyzőkönyve rövid, de súlyosan döngő szavakkal veszi tudomásul világi gondnokának *Kálmán Jenőnek* lemondását. Az a néhány sor, amelyben Kálmán Jenő ezt a lemondását benyújtja, méltó arra, hogy meghallgassuk. „Néhány hónap múlva harmincöt éve lesz annak, hogy egyházmegyei szolgálatom kezdetén a jegyzői eskü elhangzott ajkamról. Végig szolgáltam mindazokat a tisztségeket, melyeket alkotmányunk a világiaknak tart fenn az egyházmegyében. Voltam jegyző, ügyész, tanácsbíró és gondnok. Azok közül, akik indulásomkor az egyházmegyei közgyűlésnek alkotó tagjai voltak, ma már senki sincs körünkben. Elérkezettnek látom az időt, hogy én is távozzam. Kérem, tegyék lehetővé, hogy puritán lelkületemnek mindenben megfelelően távozhassam.” Puritán lelkületéhez méltóan, tiszteletadó nagy csendességgel vesszük körül, mikor közülünk eltávozik, s lehajtott fővel gondolunk arra a sok jó és hű munkára, amit eddig végzett s még ezentúl is végezhetett volna.

Köszöntés

1936. december 16-án iktattuk be magasztos hivatalába *Makláró Károly* tiszántúli püspököt. Azóta már majdnem egy esztendeje áll őrhelyén és foglalatoskodik abban, ami az Ő Atyjának a dolga. Egyházkerületünk tisztelettel, szeretettel és bizalommal köszönti őt, s kéri életére és munkásságára a kegyelem Atyjának áldását.

Az idén iktatták be néhai *Geduly Henrik* székébe *Domján Elek* tiszáninneni evangélikus püspököt. Egyházkerületünk e beiktató ünnepélyre is elküldötte képviselőit, s azok, akik ott képünkben jártak, szívünk legbensőbb áldáskivánságait vitték el az új püspöknek.

Dr. Kapi Béla az evangélikus egyetemes egyház lelkész-elnöki székébe ült, ugyanakkor a kormányzó kegy a titkos tanácsosi méltósággal tüntette ki. Amit ez az év hozott számára teherben és elisme-

résben, csak azt jelzi, hogy a tetőre érkezett. Nekünk nem lehet más óhajtásunk, mint az, hogy messze világító, példaadó egyénisége erős, friss és bizakodó legyen, viharok vívta, köd takarta, árnyékok fedte őrhelyén is.

Az idén lesz tíz esztendeje annak, hogy *Teleki József gróf* egyházkerületi főgondnok úr elfoglalta néhai Darányi Ignác örökségét. Hamar eltelt ez a tíz esztendő, pedig munkában, gondban ugyancsak erős évtized volt. Meg is látszik mindnyájunkon, a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlésen, az atyákon és a testvéreken; egyesegyedül Őexcellenciáján nem látszik meg. Ma is az a lelkesedés, az a mozgékonyág, az a hűség, az a kicsorduló jóakarát, Isten áldotta egyszerűség, előkelő természetesség, amilyen volt ez-előtt tíz esztendővel. Álljunk meg egy pillanatra ennél a határkőnél és mondjuk meg Őexcellenciájának, hogy nagyon szeretjük őt; hálások vagyunk érette Istennek; előtte mély tisztelettel hajtjuk meg fejünket s életére, szolgálatára és szeretteire Isten áldását kérjük. Hisszük, hogy a Dunamelléki Egyházkerület épügy be van írva az ő szívébe, mint ahogy ennek a testületnek minden egyes alkotó tagja szívében hordozza az ő jóságos arcát és áldja a nevét.

Az államhoz való viszonyunk

Az államhoz való viszonyunk változást nem szenvedett. Az államkormány, politikai programjának megfelelően, különösen megbecsüli és érdeme szerint értékeli a történelmi egyházaknak azt a pótolhatatlan munkáját, amellyel a lelkek békességének helyreállításán, a keresztyén erkölcs megóvásán és érvényesítésén, az isteni világrend helyreállításán vagy megvédelmezésén lelki fegyverekkel fáradozik. Az egyházaknak ez a jelentősége a közeljövőben még növekedni fog. A jogkiterjesztéssel mindig meg-rázkódtatások, iszapos felkavarodások szoktak járni, s ezért szükség lesz a magyar keresztyén egyházak tiszta idealizmusára, evangéliumi demokráciájára, tizenhárompróbás hazafiságára. Minél inkább megóvja magát az egyház a napi politikától, annál mélyebb és egyetemesebb lelki hatást gyakorolhat a nemzet politikai életére is. Minél inkább függetleníti magát a mindennapi érdekek és hatalmi vállalkozások szolgálatától, annál jobban előre viszi a nemzet szellemi és erkölcsi értékgyarapodásának nagy ügyét. Ezért az egyházat legjobban az a politikus használja fel, aki legjobban biztosítja függetlenségét, s az egyház annak a politikának tehet legnagyobb szolgálatot, amellyel semmiféle hatalmi, vagy üzleti kapcsolatban nincs. Mind jobban alakul ki az a világhelyzet, hogy a jobb és baloldali szélsőségek között az egyedül lehetséges út nem a középpút, az antik középszer, hanem az a bizonyos evangéliumi *keskeny út*, amely az életre visz: a Krisztus anyaszentegyháza. Nem hiába mondotta ő, az egyház feje: én vagyok az út. Ezért az egyház támogat minden politikát, amely a keresztyén erkölcs alapján áll, világosságot és szabadságot terjeszt, a kicsiny, az elhagyott, a szegény mellé áll, rendet és békét kíván, dolgozni és imádkozni tanít, kenyeret és Igét ad, templomot, iskolát és ispotályt épít. De ezt a politikát is azzal tudja legjobban szolgálni, ha inspirálja a politikusokat s lemond arról, hogy akár kiszolgálja őket, akár jármába fogja.

Felekezeti helyzet

A felekezeti helyzetet lényegesen érintette az az üzenetváltás, mely a katolicizmus lelki vezetői és a protestantizmus hivatalos vezérei között ment végbe. Ha ez az üzenetváltás nem is hozott konkrét eredményeket, s máról-holnapra nem változtatta meg sem a tényleges helyzetet, sem a lelkek hangulatát, mégis kétségtelen dolog, hogy felszínre hozta a jóakarató törekvést az egymás megértésére. Kétségtelenné vált, hogy ilyen irányú erőfeszítést érdemes tenni. Az egész közélet hangulatára felemelő és biztató hatással van, ha az egyházak közötti feszültség enyhül. Amily kétségtelen dolog az, hogy a kat-

holikusok a kérdés végső megoldását csak a Szent Péter székéhez való visszatérésben, mi protestánsok pedig az evangéliumi igazságnak és az egyház megújulásának az egész keresztyénséget átjáró feltétlen érvényesülésében látjuk, épen olyan kétségtelen dolog, hogy a jelenlegi feszültségben sok idegen elem: mesterségesen előidézett, s ezért kiküszöbölhető érzelmi ellentét van. Ha egymást igyekszünk jobban megismerni, ha mindenik a másikat saját történelmi fejlődéséből törekszik megérteni, ha mind a két részen elegendő bátorság lesz a másik oldal előnyeinek, értékeinek tárgyilagos elismerésére, ha eléggé keresztyének vagyunk meglátni, hogy mi nem két különböző vallás, hanem azonegy vallásnak, sőt azonegy vallás hatalmas történelmi ágának, a nyugati keresztyénségnek két módszere, két típusa vagyunk, ha megszabadulunk attól a gátlástól, hogy saját táborunk túlzóinak értelmetlen terrorja alatt félünk a szembenálló tábor igazságaival őszintén foglalkozni, ha elég a lelki előkelőségünk ahhoz, hogy ilyen magatartást számítás és ellenszolgáltatás nélkül, magáért a magatartás keresztyén voltáért és igazságáért kövessünk: nagy örömmel fogjuk észrevenni, hogy társadalmi érintkezésben, irodalomban, egyházpolitikai megnyilvánulásban emelkedettebb, békésebb levegő vesz körül, s közéletünk felszabadul ősi nyomások bénító átka alól. Bizonyos, hogy ezen az úton a magunk igazságát még tisztábban meglátjuk, még erősebben megvalljuk, de a másik fél tanítását nem csúfoljuk, személyét nem kisebbitjük, minden törekvését nem fogadjuk gyanakvással, s nem jutunk oda, hogy magyar ember magyar emberrel halálos ellentétbe kerüljön csupán azért, mert ugyanazon Krisztusnak két különböző nyájához tartozik. Mint ahogy szakadatlanul azt tapasztalom, hogy minél erősebben hisz valaki a saját vallásának igazságában, annál elfogulatlanabban, nyugodtabban, közvetlenebbül ismerkedik meg más vallások tanításával, és azoknak képviselőivel, úgy arról is tapasztalást tettem, hogy dogmatikailag műveletlen, hit dolgában csenevész, lármás zeloták szoktak gyanakodva morogni akkor, ha valaki más egyházak vezetőivel barátságosan tárgyal, s felekezeti vonatkozásban félreteresi a gerundiumot.¹

Mindezeket a tapasztalásokat még megerősítette bennem az idén két élmény: a pannonhalmi és zirci látogatás. Mind a két helyen előttem állott az ezeréves magyar katholicizmus művelődésalkotó ereje, gyökeres magyarsága, egész gyakorlati keresztyénsége. Ezt a szellemet magas gondolkozású, rokonszenves személyiségek testesítették meg előttem, akik közül csak a Kelemen Krizosztom és a Werner Adolf öméltóságai nevét említem. Keresztyénségemben épülve, magyarságomban meggazdagodva, református voltomban megerősödve jöttem el onnan abban a tudatban, hogy valami fokozott emberi gyarlóságnak kell ott dolgoznia, ha két magyar lekipásztor, aki Jézus Krisztusnak hű és jó vitéze, nem szoríthatja meg egymásnak a kezét anélkül, hogy vagy magát gyanússá ne tenné, vagy a másikat ne kompromittálná. Milyen méltatlan dolog azt tenni fel, hogy nem bírja el az „igaz hit” az igaz szeretetet!

Súlyos egyházpolitikai kérdés a reverzális kérdése. Nagyon egyszerű, nagyon világos és nagyon helyes megoldásnak tartanám az 1868:LIII. t.-c. rendelkezéseinek a visszaállítását. De még egyetlenegy politikában iskolázott embertől sem hallottam biztatást arra, hogy ez a mai viszonyok között egyáltalán lehetséges. Nekünk nem az a célunk most, hogy kifogástalan jogi álláspontra helyezkedjünk, mert ha ezt keressük, akkor helyezkedjünk arra az álláspontra, hogy minden református fél csak református féllel kössön házasságot; hanem az a célunk, hogy egy égető kérdésre olyan-amilyen megoldást keressünk. Ennek pedig nincs más megoldása, mint egyrészt fegyellemmel, másrészt misszióval, s büntetés és a megnyerés páros eszközével rávenni híveinket arra, hogy lelki anyjukat ne árulják el. Ezért kell nagyon súlyosan megrónunk minden olyan esetet, amikor példaadásra hivatott egyén feledkezik meg egyháza iránti kötelességéről, ha csak az által is, hogy nem veszi komolyan és nem ítéli el elég súlyosan a rever-

¹ Bunkósbót, amelyet a régi debreceni diákok tűz, ill. a tűz közelében levő gyúlékony anyag szétverésére használtak.

zális adásban megnyilvánuló hűtlenséget. A reverzálisok veszteségnyereség számlája nem érdemli meg azt a sok keserűséget, erkölcsi megrázkódtatást, amibe kerül. Az államhatalomnak elsőrangú politikai kérdése; nekünk fegyelmi és missziói ügy.

A két protestáns felekezet viszonyában feljegyzem azt a meleg köszöntést, amellyel Raffay Sándor a MELE² elnöke üdvözölte a székesfehérvári nagygyűlésen az ORLE³ elnökét. Önként nyilvánult meg az a gondolat, hogy a két lelkész-egyesület egyetemes érdekű állásfoglalások előtt mindig tájékoztassa vagy hallgassa meg egymást. A másik örömdetes tény pedig az, hogy a zsinat a közös protestáns bíróságról szóló törvénycikket épen most tűzte napirendjére. Ez a bíróság hivatva lesz nagyon sok apró gyanakodást, kicsinyes perpatvart a két egyház életéből kiküszöbölni, hogy mind a kettőnknek könnyebb legyen a nagyvonalú élet követelményeit betartani.

Egyetemes konventünk a maga erkölcsi, számbeli és történelmi súlyában bízva, kérdést intézett a baptista felekezethez, mit lehetne tenni avégből, hogy a két egyház viszonya Krisztus tanításaihoz méltóbb legyen. Hiszem, hogy ezt a kezdeményezést nem fogják félreérteni sem egyik, sem másik oldalon, s meglátják benne azt az indítékot, ami létrehozta: Krisztus gyülekezeteinek ügyét nem lehet elintézni sem erőszakkal, sem csellel, sem előkelő elhanyagolással, csak az őszinte és személyes szeretet útján.

Külföldi reformátusok. Ökumenikus mozgalmak

Külföld felé fordítva tekintetünket, ismét annak az életbevágóan fontos voltát kell hangsúlyoznom, hogy a hat részre bomlott magyar reformátusság szellemi egységét minél hathatósabban előmozdítsuk. Hiába tette meg a magyar református egyház a négyszáz esztendő utat a debreceni zsinatban végül is elért egység felé, ha negyven évvel később, Trianon következtében megindul a magyar reformátusság lelki egységének széthullása, a széttört szervezeti egység következményeképpen. Ma már négy református énekeskönyv van, két Károli féle bibliafordításunk, s fenyeget az, hogy 3 vagy 4 istentiszteleti rendtartás alakul ki, ha pedig az egységre nem vigyázunk, ennél sokkal több. Egészen alapvető összekapcsolásokra volna szükség. Szükség volna egy közös ünnepre, azonos kátéra, lelképásztori vademecumra⁴, a vasárnapi iskolai és ifjúsági egyesületi munka közös alapokmányaira.

Mindezt a Presbiteri Világszövetség keretében lehetne keresztül vinni. Ez a tisztes testület az idén Montrealban tartotta négyévenkénti nagy zsinatát. A magyarországi református egyházat Kováts J. István egyházkerületi főjegyző képviselte, s ezzel megint alkalma nyílt északamerikai lelkésztestvéreinkkel, egy néhány gyülekezetünkkel személyesen találkozni. Legalább minden 3–4 évben valamelyik északamerikai református lelkésznek végig kellene járni Magyarországot épenúgy, mint ahogy tőlünk is ugyanilyen időközben egy-egy üzenetvivőnek kellene megfordulni ottani testvéreink között. Most rajtunk a sor a vendéglátásban. Talán ez a következő esztendő, amelyben a magyar reformátusok világgyűlésének megtartását terveztük Debrecenben, alkalmat nyújt arra, hogy valamelyik ottani testvérünk végigjárja az itthoni gyülekezeteket.

1937 nyarára esett a két nagy ökumenikus mozgalomnak: a Hit és Rend, valamint az Élet és Munka világszövetségének nagygyűlése, ez utóbbi Oxfordban, az előbbi Edinburghban. Nem tudtam e világgyűléseken részt venni, de örülök, hogy helyettem fiatalabb erők nőnek bele ebbe a szép munkába. Mind a két gyűlésnek eredményét a következőkben foglalhatom össze. Először is a két, különböző úton

² Magyarhoni Evangélikus Lelkészek Egyesülete

³ Országos Református Lelkészegyesület

⁴ kézikönyv

indult, másféle célt szolgáló és külön-külön módszerrel dolgozó ökumenikus mozgalom; nemcsak közeledett egymáshoz, hanem az idén szervezett egyességet is létesítettek maguk között. Másodszor létrehozta az Ökumenikus Keresztyénség Világtanácsát, azt a szervet, amely állandó fórum képen foglalkozik a keresztyénség egyetemességének megmunkálásán. Az idei gyűlést a megelőzőkkel szemben az jellemezte, hogy mindkét mozgalom ráeszmélt vállalkozásának rendkívüli nehézségeire, s megvallotta, hogy az Élet és Munka azért nem tudja gyakorlati programját megvalósítani, mert sokkal mélyebb elvi ellentétek állanak a háttérben, hogy sem a könnyűnek képzelt cooperatio eredményeket érjen el. A Hit és Rend Mozgalom pedig arról győződött meg, hogy teméntelen időig elcsiszolhatja a dogmatikai fogalmazások fehér köveit minden gyakorlati eredmény nélkül, ha szenvedélyes és profetikus hit élménnyel nem keresi a dogmatikai megfogalmazás mögött lüktető egyetemes hitvallások életárjait. Ezért mindkét konferenciát magasabb hőfokú vallásos szellem járta át, s az egyiket a ideológiából az élet felé, a másikat az életből a theológia felé vezető útra hajtotta, még pedig úgy, hogy ez úton találkozhatnak. Látható és felejtethetlen jelentkezése volt ennek az, hogy Edinburghban a canterbury érsek meghívására a kongresszus tagjai együtt vettek részt az anglikán egyház úrvacsorai istentiszteletében.

A zsinat

1937. december 7-ére a zsinat új ülősszaka összehívott; a zsinat előkészítő bizottság előterjesztése közkezen forog. Ebből a munkálatból nyilvánvaló, mennyi felesleges aggodalmaskodás, gyanakodás, kölcsönös ijesztgetés nyugtalanította a kedélyeket, holott az eldöntés alá kerülő konkrét kérdések olyan egyszerűek, olyan világosak, hogy alig nyújtanak anyagot tárgyilagos vitára.

Iskolaügy

Az új tanügyi törvények életbeléptetése óta eltelt már annyi idő, hogy bizonyos tanulságokat levonhassunk. Az első tapasztalat az, hogy a különböző főigazgatóságok különböző eljárásokat követnek, s még mindig nem állott helyre a tanügyi közigazgatásban a kívánatos elvi egység. Ezt próbáljuk elősegíteni azzal, hogy mi a magunk részéről, a magyar református egyház tanügyi igazgatásában szintén hiányzó elvi egységet igyekszünk megvalósítani. A középfokú iskolákra ez valószínűleg meg is történik, de még mindig nagy kérdés elemi iskoláinknak egységes elvek szerint való igazgatása. Mély sajnálattal tapasztalom, hogy a Miniszter Úr a végrehajtási utasítás azon intézkedése ellen, hogy az állami iskolalátogatók látogatását befejező értekezlet elnöki teendőit, az iskola jellegére való tekintet nélkül, mindig az iskolalátogató látja el, egyházunk aggodalmait és tiltakozását nem vette figyelembe, holott ezt az egyetemes konvent állásfoglalásán kívül felsőházi beszédemben kifejezésre juttattam. Ez az intézkedés ellenkezik az eddigi gyakorlattal, ellenkezik törvényeinkkel, jogalapja nincs, tehát református egyházunk iskolai autonómiáját mélyen sérti. Azért, hogy a jó ízlés a nagyobb lármától visszatart, nem változik meg az a tény, hogy ezt az eljárást jogtalanannak tartjuk, s ellene a leghatározottabban tiltakozunk.

Harmadik következmény egy egyre erősödő aggodalom, hogy felekezeti iskoláink autonómiája lassanként szétfoszlik és üres elméletté válik. Van a helyzetben valami tisztátalan elem. Mi a felekezeti iskolák fenntartásáért küzdünk, az államkormány felekezeti iskoláinkat dicséri, azoknak fenntartását nemzeti érdekek hirdeti és minden támogatást kilátásba helyez, közben pedig az iskolai törvényhozással, főképen a végrehajtásban kialakuló jogszokásokkal észrevétlenül államosítottatik az egész felekezeti iskola rendszer. A felekezeti iskola ma-holnap csak egy olyan magyar látszat a sok közül, amellyel áltatjuk magunkat, amelynek fenntartásáért híveink nagy áldozatot hoznak, de „egyházi iskola” a szó történelmi értelmében ma már nincs sehol. Tulajdonképen az egész jelenlegi conceptio nem egyéb,

mint alkalmas megadóztatási eszköz arra, hogy minél magasabb valamely néprétegnek kulturális művelődési igénye, szegénysége ellenére is, annál nagyobb közoktatási terheket rakjunk rá. Ezzel csak azt érjük el, hogy mentesülnek a közoktatási terhek hordozása alól azok, akik a nemzeti vagyonnak aránytalanul nagyrészt bírják, de magyar református néprétegek művelődésének nagy nemzeti érdekénél terhekkkel nem róhatók meg, mert a műveltség ára felekezetek szerint van kiszabva.

Theológiai továbbképzés

Az iskolákról az illetékes előadók pompás jelentéseket terjesztenek a közgyűlés elé, ezért további részletekkel nem is foglalkozunk. De kiemelek egy rendkívül fontos, központi jelentőségű kérdést, a theológiai továbbképzés, illetőleg magának a lelkészképzésnek nagy kérdését. Nemcsak általánosságban említem ezt a tételt, bár mindnyájan tudjuk, hogy egyházi életünknek ez a középponti problémája; minden bajnak, de minden áldásnak kútforrása. Most csak azt hangsúlyozom, hogy a lelkészképzésben az V. évnél a beállítása egészen sürgős gyakorlati problémává vált. A tanítói oklevél megszerzésével Dunamellék a négy egyházkerület között egyedül maradt. Ez nem változtat azon, hogy az általa helyesnek ismert úton ne haladjon rendületlenül tovább. De kétségtelen dolog, hogy az egész gondolat revízióra szorul. Az egyetemes konvent ismételten kérte a Miniszter Urat, hogy a lelkésztanítói javadalom megállapítása érdekében folytatandó szóbeli tárgyalásra megbízottját jelölje ki, s tegye lehetővé, hogy a tárgyalás anyagát a két érdekelt testület megbeszélje. Mindez azonban nem történt meg. Mi már állítottunk be lelkésztanítókat, akik államsegélyt nem kapnak, sőt melléjük vagy helyettük segédtanítókat küld ki a kormány. Kétségtelen dolog az is, hogy az V. év hallgatóit a tanítói oklevél megszerzésével járó munkán kívül egyéb feladattal is foglalkoztatni kell. Ezt az egész évet egy szerves, tömör, gyakorlati évfolyammá kell tenni, olyanná amelyikben egyik fontos tennivaló a tanítói oklevél megszerzése, de a főcél a négyéves elméleti képzésnek gyakorlati kiegészítése. A négy év elméleti anyagából át lehetne ide tenni egyes tárgyakat, s az így felszabaduló időt alaposabb elméleti tanulmányokra használhatnók fel. Ha erről nem gondoskodunk, elmaradunk a modern lelképásztori típus kialakításának a nagy harcában. Nagyon szeretném, ha theológiai főiskolánk, a nagykőrösi tanítóképzőintézet, az egyházmegyék sajtóban, konferenciáikon, nyilvános megbeszéléseken és emlékiratokban ezzel a kérdéssel behatóan foglalkoznának, s javaslatokat nekem megküldenék.

Ifjúsági ügyek. Női tábor

A missziói munkáról szintén részletes jelentést nyerünk. Itt megint kiemelem a két legsürgősebb missziói munkának a nagy fontosságát. Az ifjúsági egyesületek szervezése nagyon szépen haladt előre. Az ügy nagy kárára Dobos Károly konventi lelkész parochiát vállal, s a közvetlen szervezés és személyes irányítás munkáját másnak adja át. Hisszük, hogy jó kezekre bízva. Szeretném azt, ha missziói bizottságunkban egy külön albizottság foglalkoznék az ifjúsági ügyek irányításával, s két sürgős kérdést oldana meg: a vezetők képzését és a szövetségi megszervezést. Valamelyes gazdasági fellendülésnek a nyomai kétségtelenül mutatkoznak, azért talán felvethetem a kérdést, nem volna-e mindennél sürgősebb dolog, ez emelkedő irányzatot úgy használni ki, hogy minél több gyülekezetben *külön hajlék* álljon az ifjúság rendelkezésére? Sok példa mutatja ennek a lehetőségét, is nem tudom, hogy ha például vasárnapi iskolások, elemi iskolások önkéntes filléreit hozzáadhatnók a gyülekezet adományához és az ifjak személyes közmunkájához, nem lehetne-e ezen a téren is szép eredményeket érni el. A női tábor megszervezése tovább folyik. Nagytiszteletű Fazekas Lajosné úrasszony gyengékedése miatt kevesebb időt tudott az elmúlt évben ennek a munkának szentelni, mint azelőtt. De azért

csendes és szép munka folyt az elmúlt évben is. Kérem az egyházmegyéket, szíveskedjenek odahatni, hogy minél előbb, egyszerű, könnyen mozgó, semmiféle terhet, vagy költséget nem jelentő szervezet tegye lehetővé azt a női munkát, amely négyötöd részben mindig személyes szellemi, azaz pásztori és igehirdetői munka kell, hogy legyen. A diakonissza-képzés támogatását jelölném ki olyan egyetemes feladatul, amelyet nőszövetségeink a maguk sajátos igényeik szolgálatán kívül támogathatnának.

Egyházmegyék

Idehozom az egyházmegyék életéből a legnevezetesebb eseményeket. A budapesti egyházmegye az új fiúgimnázium megépítésének nagy munkája előtt áll. Ennek a fiatal, nagy erőforrásokkal rendelkező egyházmegyének minden anyagi és lelki erejére szüksége lesz, hogy ezt a nagy művet végrehajtsa. Meg kell alkotni a Dunamelléki kálvinizmus minta-fiúgimnáziumát. Okulnunk kell a Baár-Madas építkezésének a tanulságaiból, fel kell használnunk az azóta meglátott eredményeket, s nagy hittel és minden áldozatra készen meg kell indítani a munkát. Baranyai egyházmegye legnagyobb eseménye a kerületi missziói előadó által rendezett missziói körút volt, amely több mint 30 egyházban valóságos mély szántást végez. Míg ennek az útnak áldása felett hálálkodik az esperes, egyszersmind panaszkodik, hogy egy-két lelkész társa nem akar tudomást venni az ilyen munkákról, sőt olyan is akad, aki a legelőbb segítséget sem nyújtja a gyülekezet felé törekedő evangéliumi bizonyágtévőknek. Egyszerűen utalok arra, hogy az egyházi törvény minden olyan missziói munkát, amelyet a felsőség szükségesnek nyilvánított, a lelkész hivatalos kötelességének minősít, a hivatali mulasztás büntetésére pedig nagyon világos rendelkezések vannak a törvénykönyvben. A kecskeméti egyházmegye jelentéséből azt veszem ki, hogy hajdúszoboszlói üdülőjünkkel gondjuk megszorodott, amint az előre is látható volt. De rá kell mutatnom arra, hogy az egyházmegyének bármily tisztos vállalkozása sem szolgálhat alkalmul arra, hogy az egyházközségek kerületi és konventi járulékaik rendeltetési helyükre ne érkezzenek meg. A leégett ceglédi templomtető megépítésének roppant gondja és terhe nemcsak a gyülekezetet, hanem az egész egyházmegyét foglalkoztatja. Amily mértékben térünk rá a nagyvárosi gyülekezetektől a kis pásztori gyülekezetek típusára, azon mértékben tűnnek el a dómok, a katedrálisok szép, de nem református alkotásai, s veszi át helyüket a sok csinos, könnyebb és olcsóbb templom. Panaszolja azt a kínos helyzetet, mely a kecskeméti városi iskoláinkban a kereszt jelvényének puccsszerű kitérésével következett be. Rég nem láttam ennél szerencsétlenebb intézkedést. Ahelyett, hogy a keresztény magyarságot összefoglalja, megosztja kereszttesekre és keresztellenzőkre; a polgármestert, ki egyszersmind presbiter is és saját egyháza előtt felelősséggel megterheli; az államkormányt abba a helyzetbe hozza, hogy vagy a törvénynek engedelmessé válik s akkor a keresztet levéti; vagy a többség érzékenységét kíméli s akkor elutasítja azt a kisebbséget, amelyiknek igaza van; mindezek tetejében akkor, amikor a kereszt magyar problémája majdnem megoldást nyert: visszaveti a kérdést a régi izgatott atmoszférába. Az egész ügy olyan, hogy minél tovább hallgatunk róla, annál inkább romlik; itt volna tehát az ideje, hogy munkához lássanak azok, akik a kútba dobott követ ki tudják húzni. Akkor aztán kérdezzük meg: volt-e szükség erre? A solti egyházmegyében Dunavecse és Szeremle küzd egy-egy intézményért, amaz hogy megtartsa ami van, emez hogy megtartassák egy újnak általa. Az egyházmegye nagy haladást tett az ifjúsági munka megszervezése terén. A pesti egyházmegyét leginkább a pestvidéki gyülekezeteknek önálló egyházmegyévé való szervezkedési mozgalma érdekli. Hiszem, hogy az egyházkerületi közgyűlés megtalálja azokat a helyes szempontokat, amelyekből ezt a fontos kérdést el kell dönteni. A somogyi egyházmegyében a gondnok és a szolgálatban legidősebb tanácsbíró lemondása, valamint a gyönki gyülekezet belső nyugtalansága köti le kérdező és aggódó figyelmünket. A jelentés úgy találja, hogy a

gazdasági iskolákban a vallástanítás szörnyen gyatra, megállapítja, hogy az eddigi tűzbiztosítás értéken aluli összeggel biztosított most az olcsóbb kulcsot kihasználva, megfelelő összegre kell a biztosítást megkötni. Itt is, Baranyában is szó esik arról a feszült viszonyról, amely a lelkész és a tanító életét és munkáját emészti. Tolnai egyházmegye a missziói munka megtorpanásáról számol be, de ezt a magam részéről az élet ütemének a következményéül tudom be. Ugyancsak ő panaszkodik arról, hogy a káté-magyarázat lassanként elporlik. Mindent el kell követni a régi jó szokások fenntartására, de ahol azt látjuk, hogy valamelyik kedves hagyomány kezd feledésbe menni, újjal kell pótolni a régit. Sok üresedő templom újra megtelt, ízléses építő és ügyes vallásos esték tartásával. Vértesalján árnyékként vonult el az esperes betegsége, akit hála Istennek gyógyultan köszönhetünk itt. Kis gyülekezetei megható önfeláldozással építik istenországát, lelkészei között erős az összetartás érzése.

Szolgálataim. Munkanaptár

A tavalyi kerületi közgyűlés után 1936. november 22-én felszenteltem a szép új őrszentmiklósi templomot. November 25. és 26-án az ORLE⁵ közgyűlésen Bibliamagyarázatot tartottam és székfoglaló beszédet mondtam. November 29-én az abonyi renovált templomot ajánlottam fel újra Isten dicsőségére. December hó 7. és 8-ik napján a Református Élet kaposvári konferenciáját vezettem és a záró ünnepélyen előadást tartottam: Kyrios Christos⁶ címmel. December 12-én a Kálvin-Társaság Kálvin-ünnepélyén záróbeszédet mondtam: Kálvin helye a történelemben címen. December 13-án a Soli Deo Gloria Szövetség hangversenyén mondtam megnyitó beszédet, december 16-án Maklár Károly debreceni püspök beiktatásán a felszentelő szertartást végeztem. December 31-én a rádióban előadást tartottam Utak címmel. 1937. január 8-án Nagykőrösön rendezett valláspedagógiai konferencián részt vettem és zárószót mondtam. Január 9-én a Protestáns Irodalmi Társaság által a Zeneakadémián tartott estélyen: Protestáns irodalom címen megnyitót tartottam. Január 13-án a teológiai konferencián előadást tartottam a Heidelbergi Káté 32-ik kérdéséről: Miért mondanak téged keresztyénnek? Január 16-án a Bethlen Gábor Szövetséggel Győrbe utaztam, ahol előadást tartottam: Az ember helye a mindenségben, és január 17-én az ünnepi istentiszteleten prédikáltam. Január 31-én a Magyar Evangéliumi Keresztyén Diákszövetség konferenciáján tartottam előadást: Az első lépés akadályai címen. Február 2-án Darányi Kálmán Budapest-Józsefvárosi főgondnok beiktatásán szolgáltam. Február 7-én a Nemzeti Kaszinóban a szokásos Széchenyi emlékbeszédet tartottam: Az időfeletti Széchenyi címen. Február 15-én Kálvin és a sakramentumok címen a Lelkésznék Szövetsége által rendezett sorozaton előadást tartottam. Február 20-án a Kálvin-téri gyülekezet szociális ankétján záróbeszédet mondtam. Február 27-én a szórakozás és a tánc keresztyén szempontból címmel meghirdetett ankétot vezettem és eredményét összefoglaltam. Március 1-én az Országos Kaszinóban a Józsefvárosi presbiterek lakomáján: Keresztyén unió? című beszédeimben feleltem Bangha Béla hasonló című cikkére. Március 2-án az egyházzenei tanfolyam alkalmával zenés áhítat volt a Kálvin-téri templomban, ahol: Hogyan terem a zsoltár? címmel bibliamagyarázatot tartottam. Március 14-én meglátogattam a Budapest-Budahegyvidéki gyülekezetet és ott prédikáltam. Március 26-án a rádióban előadást tartottam: Isten zsoldjában címmel. Március 31-én Győrben, Kapi Béla jubileumán vettem részt és őt a Protestáns Irodalmi Társaság nevében üdvözöltem. Április 3-án Szegeden tartottam előadást: Egyén és nemzet címmel. Április 11-én a budapesti egyházmegye nagygyűlésén összefoglaló beszédet mondtam: Épkézláb

⁵ Országos Református Lelkészegyesület

⁶ Úr Krisztus

kálvinizmus címen. Április 21-én a hajduhadházi gyülekezetben rendezett protestáns irodalmi estélyen tartottam előadást. Április 22-én megtartottam székfoglalómat a debreceni Tisza István tudományos társaságban: Szónoklás és Igehirdetés címen. Április 25-én a lipótvárosi templom alapkövét letételi ünnepélyén szolgáltam. Május 6-án a Liszt Ferenc- és Hubay Jenő-Társaság együttes ülésén Hubay Jenőről emlékbeszédet mondtam. Május 8-án a magyarországi Johannita lovagok ünnepi istentiszteletét vezegtem. Május 10–12-ig a Kálvin Szövetség balatonkenesei csendes napjait vezegtem. Május 16-án az Ichthys cserkészcsapat hárshegyi táborát látogattam meg. Május 18–20-ig a Református Élet mezőtúri konferenciáját vezegtem és előadást tartottam: Változó világ, változott szívek, címmel. Május 25-én a finn és észti lelkészek budapesti látogatása alkalmából az ORLE⁷ üdvözlétét tolmácsoltam. Május 29-én Debrecenben a Bethlen Gábor Szövetség és a debreceni Csokonai Kör által rendezett Szabolcska emlékünnepeleyn Szabolcska Mihályról emlékbeszédet tartottam. Június 3-án felavattam a Filadelfia diakonissza ház leányfalu üdülőházát. Június 13-án két templomot szenteltem fel, délelőtt a soltszentimrei, délután az alpári szórvány templomát. Június 14-én a teológiai akadémia évzáró ünnepélyén beszédet mondtam: Arccal a falu felé címmel. Június 15-én a Baár-Madas évzáró ünnepélyén záróbeszédet mondtam: Megismerés és szeretet címen. Június 24-én a felsőházban a költségvetési vitában felszóltam, június 27-én az agárdi új templomot felavattam. Július 4-én a Soli Deo Gloria Szövetség balatonszárszói üdülőházát felavattam, a megválasztott tisztviselői kart ünnepélyesen beiktattam és az istentiszteleten prédikáltam. Július 25-én Pádon Palló Imrét, az Operaház örökös tagját főgondnoki tisztebe beiktattam, s ez alkalomból ott az istentiszteleten prédikáltam. Augusztus 26–29-ig a székesfehérvári ORLE és ORPSZ⁸ ülésen szolgáltam, elnöki megnyitót mondtam, a presbiteri gyűlésen az ünnepi beszédet és a városi színházban tartott estélyen előadást tartottam. Másnap a Lelkészegyesület vezetőségével meglátogattuk a ciszterciák zirci apátságát. Szeptember 19-én az érdi gyülekezet templomszentelésén prédikáltam. Szeptember 25-ikétől október 6-ig a st. andrewsi egyetem Mary-College-ának 400 éves jubileumi ünnepélyén vettem részt, hogy személyesen vegyem át az egyetem tiszteletbeli doktorságának jelvényeit. Hazajövet Párisban a magyar református lelkészi hivatalt látogattam meg. Október 17-én a tolnai egyházmegyébe mentem és felszenteltem a tengelici új templomot. Október 10-én meglátogattam a budapest-kelenföldi gyülekezetet, ott püspöki vizsgálatot tartottam, prédikáltam, szóltam az ifjúsághoz és a presbiterekhez. Aznap délután a rádióban felolvasást tartottam A régi Bánffyhyunyad címmel. Október 23–25-ig a Bethlen Gábor Szövetség ünnepélyein vettem részt Csurgón és Kaposvárt, Csurgón szóltam az ifjúsághoz, előadást tartottam az ünnepi estélyen, másnap a templomban prédikáltam, Kaposvárt az irodalmi estén a zárószót mondtam. November 3-án a Nemzeti Klubban arról beszéltem, hogy mi a magyarság, november 10-én előadást tartottam ugyanott: Hogyan domborítsuk ki jobban magyarságunkat a közoktatásban? címmel. November 11-én az ORLE képében a MELE-közgyűlését üdvözöltem.

Egy év alatt kimutatásom szerint 1100 látogatást fogadtam. Ezek mind ügyfelek; a társadalmi és baráti látogatásokat nem számítottam bele.

Magániktatóm száma január 1-től mostanig 2380.

Mind keservesebben kell feljajdulnom a miatt, hogy a mai szomorú és elferdült világban, mind több ember veszi igénybe egyébként jogos magánügyének előmozdítására a közéleti vezető embert és a budapesti püspököt is. Az életnek nincs nagyobb öröme és jutalma, mintha valakin segíthetünk,

⁷ Országos Református Lelkészegyesület

⁸ Országos Református Presbiteri Szövetség

éhezöt kenyérhez, az állástalant álláshoz juttathatjuk. De az a tömeges igény egyre fokozódik, s egyszerűen azzal fenyeget, hogy hivatali kötelességem teljesítésében, pásztori és igehirdetői munkásságomban akadályoz meg. Ítélje meg bárki, lehet-e évente több ezer embernek egészen bonyolult magánügyét igazítani olyan hivatalos elfoglaltságú embernek, mint amilyen jelenleg én vagyok? Mindebből csalódás, elégedetlenség, panasz származik, s a látszat nemtörődőnek vagy elzárkózónak mutat egy olyan embert, akinek nemcsak egészsége, minden szabad ideje, családjával való együttléte, hanem egyenesen hivatali szolgálatának a minősége megy rá, ismétlem, egészen jogos, minden támogatást megérdemlő magánügyek szolgálatára.

Ugyanezt kell mondanom a püspöki hivatalról is. A püspöki titkár 2 irodai segéderővel dolgozik, de alig tudnak megbírkózni az egyre gyarapodó ügyszámmal. A püspöki hivatal iktatójára 6642 szám van; az évi növekedés 1106 szám. Különös nehézség az, hogy egész délelőtt kilenctől kettőig személyes információk adása köti le idejüket. Emiatt el kellett rendelnem, hogy hivatalos és magán egyéneknek is csak 12–2-ig álljon az iroda személyes információkkal, tanáccsal szolgálatára, mert máskülönben hivatali munkánk elvégzését fenyegeti veszedelem. Kérem ezt tudomásul venni.

ORJÓ⁹

Itt említtem meg, hogy az Egyházkerületi ORJÓ-iroda temetési segély akciója az elmúlt költségvetési évben is szépen fejlődött. Ma már 11.755 tagja van, az összes biztosított tőkeérték 2,978.592 P, összes tagdíj 147.840 P. Temetési segély címen kifizettetett 28.182 P. Elhalt lelkészek és lelkésznek után 2.400 P. Egyházi közületeknek juttatás: 3.406 P, körülbelül 50.000 pengő ment taggyűjtők, szervezők, tisztviselők és munkások javadalmazására. Mindezerért Egerházy Lajos lelkészt illeti az elismerés, ki elkezdette s idáig fejlesztette ezt a munkát. Még mindig vonakodik a lelkészek javára megszervezett, ú. n. rizikó biztosítástól két egyházmegye: a budapesti és solti. Pedig, úgy tudom, ott is halandók az emberek s kevés a pénz az eklézsia ládájában. Kérem a lelképásztorokat, lássák be, hogy ez is pásztori munka, ez is istenországát építi, ha indirecte is.

Végszó

Végzem jelentésemet. Ebben a rettentő feszültségben, ahol egy hajsza választ el attól, hogy az egész emberi művelődés elpusztuljon, úgy érzem, hogy az események mögött az igaz és szent Isten dicsősége jár. Amerre megy füstölnek a hegyek, forrnak a tengerek, felgyúlnak az erdők és kialszanak a csillagok. De nekünk azt mondja az Úr, amit Mózesnek mondott, aki előtt szintén elment az Ő dicsősége: „íme van hely én nálam, állj a kősziklára”. Minden fölinduláson keresztül ez a nagy mentő szózat zúg át a világon: íme van hely én nálam, állj a kősziklára. Erre a kősziklára kell szállanunk egyénekül, ide kell építenünk házunkat, anyaszentegyházunkat, nemzeti életünket, mert ez a kőszikla a Krisztus. Itt megállva halljuk, amint az eleveelrendelés szele zúg jobb és bal kezünk felől: Könyörülök, akin könyörülök, kegyelmezek, akinek kegyelmezek.

„Ti pedig választott nemzetség, királyi papság, szent nemzet, megtartásra való nép vagytok, hogy hirdessétek annak hatalmas dolgait, aki a sötétségből az ő csodálatos világosságára hívott el Titeket”.

⁹ Országos Református Jóléti és Gazdasági Társulat